

Cuprins

Capitolul 1

Sociologia ca știință	9
1. Sociologia spontană	9
2. De la sociologia spontană la sociologia științifică	11
3. Apariția și dezvoltarea sociologiei	14
4. Perspective în sociologie	18
<i>Studiu de caz - The Social Sciences in a Changing Romania</i>	22
1. <i>A complex heritage</i>	22
2. <i>Reorganizing the social sciences</i>	26
3. <i>Conflicting interests and difficulties in financing research</i>	27
4. <i>Research priorities</i>	28
Glosar	29

Capitolul 2

Ramuri și metode de cercetare	31
1. Principalele ramuri ale sociologiei	31
2. Etapele cercetării sociologice	32
3. Metode și tehnici de cercetare	36
Glosar	42

Capitolul 3

Structura culturii	43
1. Semnificația culturii	43
2. Elementele culturii	44
3. Unitatea și variabilitatea culturii	51
<i>Studiu de caz I - Schimbări ale modului de gândire în spațiul românesc</i>	55
<i>Studiu de caz II - Valori și norme sociale în perioada de tranziție</i>	65
Glosar	77

Capitolul 4

Personalitate și socializare	78
1. Factorii dezvoltării personalității	78
1.1. <i>Moștenirea biologică</i>	78
1.2. <i>Mediul fizic</i>	79
1.3. <i>Cultura</i>	80
1.4. <i>Experiența de grup</i>	81
1.5. <i>Experiența personală</i>	83

2. Procesul de socializare	84
2.1. Teoriile învățării	84
2.2. Teoriile dezvoltării cognitive	85
2.3. Tipuri de socializare	86
2.4. Agenții socializării	88
<i>Studiu de caz - Mental Stereotypes in the First Years of Post-Totalitarian Romania</i>	92
1. The real effects	93
2. The ten stereotypes	94
Glosar	99

Capitolul 5

Status și rol	101
1. Statutul	101
1.1. Prescrierea statuturilor	101
1.2. Statuturi în funcție de sex	102
1.3. Statuturi în funcție de vârstă	103
1.4. Statuturi dobândite	104
1.5. Conflictele de statut	105
2. Rolul	106
2.1. Definirea rolurilor	106
2.2. Învăparea rolului	107
2.3. Senul de roluri	108
2.4. Pregătirea inadecvată pentru rol	109
2.5. Dificultățile tranziției de rol	110
2.6. Conflictele de rol	110
Glosar	112

Capitolul 6

Relațiile sociale	114
1. Teorii sociologice despre relațiile sociale	114
1.1. Relaționismul sociologic	115
1.2. Sociometria, cercetarea activă și interacționismul simbolic	116
1.3. Dinamica grupurilor	117
1.4. Interacționismul simbolic	117
1.5. Teoria marxistă a relațiilor sociale	118
2. Relații interumane - relații sociale	119
3. Tipologia relațiilor sociale	122
<i>Studiu de caz - Violenta și societatea</i>	123
1. Omniprezența violenței	123
2. Cercetările în domeniul violenței	124
3. Dimensiunile violenței	126
4. Etiologia violenței	131
5. Tipologia violenței	138
6. Violenta funcțională : sisteme și organizații sociale	142
7. Perspectivile violenței	154
Glosar	156

Capitolul 7

Familia	157
1. Definirea familiei	157
1.1. Perspective disciplinare	157
1.2. Relații în familie	158

1.3. Căminăria	159
2. Structura și funcțiile familiei	160
2.1. Tipuri de structuri familiale	160
2.2. Dinamica structurilor familiale	162
2.3. Funcțiile familiei	162
<i>Studiu de caz - Schimbări în modelele familiale</i>	165
Glosar	172

Capitolul 8

Organizarea socială	174
1. Organizare socială. Structură socială. Sistem social	174
2. Instituții sociale	175
2.1. Definirea instituțiilor sociale	175
2.2. Elementele instituției	176
2.3. Eficiența instituțiilor sociale	177
3. Structuri instituționale	179
3.1. Instituții formale și informale	179
3.2. Instituții economice	180
3.3. Instituții politice și juridice	181
3.4. Instituții culturale educative	182
3.5. Instituții religioase	183
4. Tipuri de organizare socială	185
4.1. Organizații informale	186
4.2. Organizații formale	186
4.3. Asociații voluntare	187
5. Structuri organizaționale	187
5.1. Structuri formale și informale	188
5.2. Eficiența structurilor formale	189
5.3. Birocrații și birocratizare	190
6. Schimbări organizaționale	192
<i>Studiu de caz - Bureaucracy and Policy in Romania</i>	194
1. <i>The Emergence of Modern Bureaucracy in Romania</i>	194
2. <i>Bureaucracy in the Communist Period</i>	196
3. <i>Bureaucracy and Policy in the Post-Totalitarian Period</i>	204
Glosar	210

Capitolul 9

Procesele sociale	212
1. Definirea proceselor sociale	212
2. Tipologia proceselor sociale	213
3. Procese de dinamică socială	219
3.1. Precizări conceptuale și domenii de analiză	219
3.2. Teorii ale dinamicii sociale	221
3.3. Factorii și mecanismele schimbării și dezvoltării sociale	225
3.4. Rolul inovațiilor științifice, tehnice și sociale	227
3.5. Mișcările sociale	232
<i>Studiu de caz I - Reforma învățământului superior din România</i>	235
1. <i>Dinamica structurilor naționale</i>	236
2. <i>Dinamica structurilor curriculumului</i>	243
<i>Studiu de caz II - Principalele direcții ale reformei sistemului de cercetare și dezvoltare în România</i>	247
1. <i>Caracteristici ale sistemului de cercetare și dezvoltare în perioada comunistă</i>	247

2. Caracteristici ale sistemului de cercetare și dezvoltare în perioada de tranziție	248
3. Principalele direcții ale reformei sistemului C&D	254
Referințe bibliografice	261
Glosar	262
Capitolul 10	
Comunitățile teritoriale	264
1. Comunitățile umane teritoriale	264
2. Comunitățile rurale	266
3. Comunitățile urbane	272
4. Dilemă rural-urban și continuul rural-urban	274
5. Rețelele de comunități teritoriale	277
6. Procesele de modernizare și urbanizare	279
6.1. Aspecte teoretice și metodologice	279
6.2. Dimensiunile modernizării	281
6.3. Modernizare - urbanizare	283
<i>Studiu de caz I - Structuri agricole și comunități rurale în România</i>	285
1. Structurile agricole din perioada precomunistă	285
2. Structurile agricole în perioada comunistă	287
3. Restructurările din perioada posttotalitară	290
<i>Studiu de caz II - Mediul rural din România și integrarea europeană</i>	296
1. Declinul mediului rural	296
2. Politici agricole pentru mediul rural	311
Glosar	327
Capitolul 11	
Conducerea vieții sociale	328
1. Activitatea de conducere	328
1.1. Definirea conducerii vieții sociale	328
1.2. Știința conducerii	329
1.3. Structuri de conducere	331
1.4. Funcțiile conducerii	331
2. Metode moderne de conducere	335
2.1. Caracteristici și clasificări	335
2.2. Metode de prezentație	336
2.3. Metode operative de conducere	338
2.4. Metode pe bază de analiză	342
2.5. Metode de stimulare a creativității	344
3. Stiluri de conducere	348
3.1. Definire și clasificări	348
3.2. Factori care generează sau influențează stilurile de conducere	354
3.3. Eficiența practicării stilurilor de conducere	358
<i>Studiu de caz - Stiluri de abordare a reformei</i>	361
1. Reforma între principii și abordări pragmatice	361
2. Tipuri de stiluri	366
3. Factori determinanți ai stilurilor de abordare a reformei	374
Glosar	379
Glosar general	381
Bibliografie	389
Index de termeni	393
Index de autori	397

Nu toate cercetările au finalități teoretice; unele au un scop practic imediat. În ultima situație, unele etape pot fi scurtate, dar în nici un caz ocolite. Nerespectarea acestor exigențe metodologice diminuează sau anulează caracterul sociologic științific al investigației.

3. Metode și tehnici de cercetare

În științele sociale se face distincția între două metode de studiu care sunt, în mod obișnuit, combinate în diverse proporții, în funcție de necesitățile studiului.

Prima este **metoda nomologică sau generalizantă**, prin care se urmărește formularea de legi, de legături generale care ar exista indiferent de condițiile de timp și spațiu. În acest caz, sociologul studiază religia în general, familia în general sau organizațiile în general și stabilește relații pur formale între concepte goale de conținut real. Această metodă este limitată de faptul că realitatea socială este multiformă, în continuă dinamică, iar conceptele nu pot epuiza realitatea socială. Dacă metoda nu ține seama de aceste condiții, rezultatul cercetării riscă să fie o construcție intelectuală vidă.

A doua este **metoda individualizantă sau genetică sau istorică**; ea constă în studierea unui aspect sau eveniment singular, în condiții determinate de timp și spațiu. Accentul este pus pe real, pe ceea ce este trăit. De aici se ajunge la o exagerare a evenimentului, a faptelor particulare, iar sociologia devine un hiperempirism. Evenimentul nu poate fonda știința. Pentru a formula un discurs științific, este necesar să se treacă de la eveniment la conceptualizare.

Un demers științific corect constă în combinarea celor două metode, urmărindu-se conceptualizarea accidentalului și relativizarea legilor la condiții istorice concrete. Sociologul nu trebuie să piardă din vedere că sociologia este o știință în permanentă construcție și că teoriile propuse de ea au determinări spațiale și temporale. Evoluția sociologiei pe parcursul secolului XX a evidențiat impasul la care poate să ajungă atât speculativismul teoretic, cât și hiperempirismul. Dificultățile formalismului german, pe de o parte, și cele întâmpinate de hiperempirismul american din anii '30-'40, pe de altă parte, sunt suficient de convingătoare în această privință.

Metoda sau calea științifică de urmat este deci, în general, aceeași pentru toate cercetările sociologice. Ceea ce diferă constă în tehnici, adică în modalitățile particulare prin care metoda științifică este aplicată la probleme specifice.

Unele cercetări științifice pot să surprindă situația existentă la un moment dat, cum ar fi, de pildă, analiza atitudinilor tinerilor față de căsătorie și familie. În acest caz avem de-a face cu un studiu transversal sau secțional. În alte situații, cercetarea urmărește dinamica unor fapte sociale într-un anumit interval de timp; avem de-a face în acest caz cu un studiu longitudinal. Dacă studiul privind atitudinile tinerilor față de căsătorie și familie se repetă peste cinci sau zece ani, studiile secționale permit o analiză longitudinală.

Cercetările longitudinale pot fi făcute retrospectiv sau prospectiv. În cercetările retrospective, se colectează date referitoare la valorile înregistrate de anumite variabile în perioada trecută; se urmărește stabilirea unor tendințe în dinamica faptelor sociale. În studiul prospectiv, se pornește de la studierea prezentului și parțial a trecutului, pentru a se anticipa evoluția viitoare a unor fapte sau aspecte sociale.

În literatura de specialitate sunt inventariate numeroase tehnici de cercetare. Acestea pot fi reduse la patru mari categorii: experimentul, observația, ancheta și analiza documentară.

Experimentul este tehnica de cercetare care permite cel mai bine verificarea legăturii dintre două variabile. Cercetătorul constituie două grupuri identice. În primul grup – numit grup experimental – se introduce o variabilă; al doilea grup, în care nu s-a introdus această variabilă, servește drept grup de control. Sub acțiunea variabilei independente, în primul grup vor apărea anumite modificări. Dacă aceste modificări nu apar și în grupul de control, se poate deduce că ele sunt provocate de acțiunea variabilei independente.

Ne propunem, de exemplu, să analizăm influența mărimii salariilor (variabila independentă) asupra productivității muncii (variabila dependentă). Pentru aceasta, vom constitui două grupuri de lucrători cu caracteristici identice. În primul grup se mărește salariile lucrătorilor, apoi se măsoară din nou nivelul productivității muncii în cele două grupuri. Dacă în primul grup productivitatea muncii crește, atunci se poate deduce că acest fapt se datorează creșterii salariilor.

În timpul experimentului, este important să se izoleze acțiunea altor variabile, pentru a putea fi siguri că efectele sunt provocate de variabila pe care o testăm.

Experimentul se poate desfășura în laborator sau în condițiile vieții sociale reale. Experimentul de laborator are avantajul că permite controlul variabilelor, măsurarea exactă a modificărilor de la nivelul grupului experimental și eliminarea unor influențe necontrolabile. Psihologia și, parțial, psihologia socială apelează frecvent la experimentul de laborator. În sociologie, experimentul este greu de realizat sau, chiar dacă se realizează, rezultatele nu sunt suficient de concludente. Ceea ce se petrece în laborator nu este sigur că se va petrece și în viața socială reală. Laboratorul comportă pentru sociologie o mare doză de artificial și nesiguranță.

În sociologie, experimentul pune și unele probleme de etică profesională. Are sociologul dreptul să supună experimentării persoane care nu sunt informate și nu și-au dat acordul să participe la experiment? Mulți sociologi răspund afirmativ la această întrebare, dacă prin experiment nu sunt afectate integritatea și personalitatea subiecților și dacă nu le sunt aduse prejudicii. Persoanele participante la un experiment nu pot fi informate asupra scopurilor cercetării pentru că, știindu-se observate, ar adopta comportamente nefirești, diferite de cele practicate în mod normal. Experimentatorul nu ar putea izola efectele produse de variabila independentă de cele produse în mod intenționat de persoanele care știu că sunt supuse observării.

Observația este cea mai veche tehnică utilizată în știință, inclusiv în sociologie. De această tehnică s-au folosit pe larg antropologii care au studiat societățile așa-zis arhaice, dar și sociologii care au studiat anumite grupuri sociale sau instituții din țările dezvoltate.

În raport cu poziția observatorului față de grupul studiat, deosebim două tipuri de observație: neparticipativă și participativă. În primul caz, cercetătorul observă din exterior comportamentele și acțiunile indivizilor și grupurilor, fără să interfereze cu nimic în activitatea acestora. În al doilea caz, cercetătorul devine membru al grupului studiat și participă la activitatea acestuia.

Pentru a studia activitatea micilor funcționari de birou, un sociolog se poate angaja pentru câteva luni ca funcționar. El va realiza zilnic sarcinile profesionale ale postului pe care îl ocupă, va participa la discuțiile și disputele din grup și la toate activitățile acestuia. Prin ceea ce face și prin modul cum se comportă, nu se va diferenția cu nimic de ceilalți funcționari. În același timp, va observa tot ceea ce se petrece în jurul lui.

Anumite grupuri nu pot fi studiate decât prin intermediul observației participative. Grupurile religioase, sindicatele, partidele politice și chiar grupurile de muncă se protejează față de observarea din exterior. În aceste cazuri, cercetătorul nu-și poate efectua observarea decât făcându-se acceptat ca membru al grupului sau desfășurând o activitate care îl pune frecvent în contact cu grupul.

Tehnica observației participative ridică unele chestiuni de etică profesională. Are cercetătorul dreptul să se disimuleze într-un grup? Are dreptul să profite de încrederea pe care i-o acordă membrii grupului? Scopul cunoașterii științifice a unui grup poate scuza mijloacele folosite pentru realizarea lui? Răspunsurile specialiștilor la aceste întrebări nu sunt într-un tot convergente. Observația participativă este considerată o tehnică acceptabilă atât timp cât observatorul nu aduce prejudicii membrilor grupului și nu participă la acțiuni condamnabile din punct de vedere moral sau juridic.

Observarea participativă prezintă și unele riscuri, rezultate din implicarea prea puternică a cercetătorului în viața grupului observat. Aceasta poate avea drept consecință o pierdere a obiectivității, o deformare subiectivă a percepției. S-au constatat cazuri de sociologi și antropologi care s-au integrat definitiv în grupul pe care își propuseseră să-l studieze.

Observația poate fi realizată într-o formă calitativă sau cantitativă. Observația calitativă poate îmbrăca o formă impresionistică sau mai sistematică. De exemplu, un specialist englez în sociologia rurală face o călătorie în România. El vizitează mai multe sate, discută cu localnicii, face însemnări și fotografii, citește articolele din presă referitoare la mediul rural, poartă discuții cu specialiștii români în domeniul etc. În cele din urmă, el își formează o imagine despre situația socială din satele românești care poate fi destul de corectă, dar rămâne în cea mai mare parte impresionistică, adică greu verificabilă. Cu toate limitele sale științifice, observația calitativă este utilizată frecvent în sociologie, ea permițând enunțarea unor ipoteze

interesante. Unele lucrări de sociologie celebre au fost elaborate pe baza acestei tehnici (R. și H. Lynd, *Middletown*, 1929, 1937; O. Lewis, *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty*, 1959; E.E. Masters, *Blue Collar Aristocrats*, 1975 etc.).

Observația cantitativă se bazează pe date statistice colectate în scopuri generale sau în scopul efectuării cercetării. Unele societăți beneficiază de un număr mare de publicații statistice, foarte utile pentru cercetarea sociologică. În țările mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, statisticile publicate sunt puține și lacunare. Mulți oameni au o atitudine rezervată față de statistică, pe care consideră, alături de sperjur și declarația de dragoste, una dintre posibilitățile de a minți. Statisticile sunt colecții de fapte: cu ajutorul lor se pot demonstra adevăruri științifice sau se poate minți. Depinde cine le folosește și în ce scop.

În demersul de tip cantitativist, importantă este construirea variabilelor, adică a mijloacelor de poziționare a unui individ sau grup într-un anumit interval de variație. Reluând analizele lui Paul Lazarsfeld (1901-1976), R. Boudon stabilește patru etape în construirea variabilelor:

1. *Reprezentarea imaginată a conceptelor*, adică „degajarea” impresiilor generale care ghidează curiozitatea cercetătorului. De exemplu, conceptul de „intelență” suscită imagini de fluiditate verbală, curiozitate, rapiditate în formularea unor răspunsuri etc.
2. *Specificarea conceptului sau evaluarea dimensiunilor sale*. Imaginile reținute sunt folosite pentru a stabili componentele conceptului, aspectele sau dimensiunile lui. Astfel, conceptul de intelență poate fi specificat prin dimensiunile: erudiție, ușurință în exprimare, capacitatea de a utiliza noțiuni abstracte, corectitudinea exprimării etc.
3. *Alegerea indicatorilor conceptului*. Fiecare dimensiune trebuie să fie exprimată prin anumiți indicatori, care diferă ca număr și ca natură în raport cu situația de cercetat. Relația dintre indicator și concept este de tip probabilistic: astfel, e probabil ca o persoană cu un vocabular bogat să fie intelență (dar nu întotdeauna se întâmplă așa). Din acest motiv, este necesar să se stabilească un număr suficient de mare de indicatori pentru exprimarea cât mai corectă a conceptului.
4. *Alektuirea indicilor*. Datele elementare obținute în etapele anterioare sunt sintetizate într-o măsură unică. În exemplul nostru, indicatorii utilizați trebuie să fie sintetizați într-o singură variabilă, capabilă să ordoneze în intervalul unei clase toți indivizii care fac obiectul cercetării.

Analiza cantitativă a fost uneori folosită în exces, ajungându-se la o adevărată cuantofrenie. Utilizarea de simboluri și formule matematice, de interpretări sofisticate este inutilă și nu aduce nici un plus de cunoaștere atât timp cât nu este adecvată faptelor psihosociale studiate.

Fie că este calitativă sau cantitativă, exterioară sau participativă, observația trebuie desfășurată sistematic, pe baza unor ipoteze clare. Fiecare om vede numai ce

este interesat să vadă. Dacă observatorul nu știe bine ce urmărește rezultatul observației sale va fi o colecție întâmplătoare de fapte și evenimente, inutilă în unele aspecte, incompletă în altele.

Ancheta este una dintre cele mai răspândite tehnici de cercetare sociologică. Ea constă în colectarea de informații prin solicitarea oamenilor să răspundă la anumite întrebări.

Ancheta are două forme principale: interviul și chestionarul. În interviu, o persoană pune anumite întrebări altei persoane și înregistrează răspunsul (în scris, pe bandă audio sau video). În cazul chestionarului, întrebările sunt tipărite, iar subiectul citește și notează răspunsul.

Interviul se poate desfășura prin telefon sau față în față. Utilizarea telefonului este mai economicoasă, dar prezintă câteva inconveniente. Nu toți oamenii au telefon la domiciliu, iar selectarea unui eșantion folosind ca bază de informație listele de abonați poate să nu asigure reprezentativitatea. În interviul prin telefon se pierd multe aspecte interesante, pe care anchetatorul nu le constată decât discutând față în față cu subiectul.

Chestionarul poate fi trimis prin poștă sau prezentat subiectului de către anchetator. În ultimul timp, se extinde procedeul completării chestionarului prin minitel (procedeu de comunicare electronică la distanță cu ajutorul unui calculator cu display conectat la rețeaua telefonică).

Interviul și chestionarul constau într-o suită de întrebări. Nu este vorba de o listă alcătuită la întâmplare. Întrebările sunt formulate în raport cu ipotezele cercetării, iar răspunsurile la întrebări sunt folosite pentru verificarea acestora. Formularul întrebărilor, ordinea lor în chestionar sau interviu prezintă o mare importanță, întrucât pot influența răspunsurile și rezultatele anchetei. Întrebarea „Considerați că în următoarele 12 luni situația economică a gospodăriei dumneavoastră va fi: a) mai bună; b) mai rea; c) va rămâne la fel; d) nu știu?” și întrebarea „Considerați că în următoarele 12 luni situația economică a gospodăriei dumneavoastră: a) va fi mai rea; b) va rămâne la fel; c) va fi mai bună; d) nu știu?”, deși par identice, pot conduce la rezultate diferite.

Întrebările se pot referi la patru tipuri de informații:

1. Fapte, adică ceea ce privește situația personală a indivizilor chestionați (vârstă, sex, profesie, venituri), la mediul lor (locuință, condiții de muncă) sau la comportamente obiective (utilizarea timpului, relații cu vecinii sau rudele, opțiunea de vot la ultimele alegeri etc.).
2. Opinii, adică judecățile, aprecierile pe care le fac indivizii chestionați în legătură cu probleme considerate ca interesându-i: opinii politice, religioase, morale, artistice. În această categorie intră și motivațiile (rațiunile unei alegeri sau ale unui comportament), intențiile (de vot, de a cumpăra anumite produse, de petrecere a vacanței, de orientare școlară a copiilor etc.) și aspirațiile.
3. Atitudini, adică determinanții individuali, conștienți sau nu, ai acțiunilor. Acestea sunt puse în evidență mai întâi prin opinii și sunt considerate a reprezenta

structurile mentale permanente care susțin opiniile. Atitudinile se măsoară cu ajutorul unor scale de atitudini, cu valori numerice sau cu intervale calitative.

4. Cunoștințe, adică gradul de cunoaștere a problemelor sau situațiilor cu care se interferează persoana chestionată. Această categorie de întrebări este de multe ori neglijată în anchete, deși utilizarea lor ar furniza informații foarte importante pentru analiza și interpretarea răspunsurilor la întrebările de opinie și de atitudine. În unele sondaje de opinie făcute în țările est-europene în anii 1990 și 1991, s-au formulat întrebări în legătură cu politica de democratizare a guvernului, respectarea de către diverse partide politice a principiilor democratice, cu privire la caracterul democratic al alegerilor. Răspunsurile la aceste întrebări ar trebui analizate în corelație cu faptul că circa 1/3 din populația anchetată (în unele țări și mai mult) nu putea să spună în ce constă democrația sau asocia acestui concept dimensiuni cu totul fanteziste.

Unele anchete nu urmăresc scopuri științifice deosebite : în schimb, au o finalitate practică imediată, cum sunt anchetele preelectorale sau anchetele privind popularitatea unor lideri politici, ori cele comerciale referitoare la preferințele consumatorilor pentru un anumit produs. Aceste anchete servesc la corectarea unor strategii politice sau a unor strategii de producție și de marketing. Utilizate în afara unei etici profesionale riguroase, ele pot fi folosite ca mijloace de manipulare a curentelor de opinie.

Analiza documentară este utilizată mai ales în situațiile în care cercetătorul nu are acces direct la realitățile sociale pe care intenționează să le studieze. Informații referitoare la aceste realități se găsesc însă sub alte forme : arhive publice sau private, jurnale personale, corespondență, date statistice, ziare, reviste, cărți, lucrări de artă, folclor, discursuri sau date ale cercetărilor anterioare. Aceste informații sunt prelucrate și utilizate de sociolog în verificarea ipotezelor enunțate.

Studierea documentelor se face cu ajutorul unor tehnici riguros elaborate, grupate în ceea ce se numește tehnici ale analizei de conținut. Mănuite de cercetători pricepuți, aceste tehnici conduc la rezultate deosebit de interesante. Astfel, studiind propaganda nazistă în timpul celui de-al doilea război mondial, analiștii americani și englezi au putut anticipa unele atacuri importante declanșate de armata germană.

Tehnica analizei documentare prezintă unele inconveniente. Informațiile din documente nu au fost acumulate pentru a fi utilizate de sociolog : ele sunt lacunare, uneori contradictorii sau deformate de subiectivismul celor care le-au consemnat. Din acest motiv, utilizarea documentelor de arhivă trebuie făcută cu multă prudență.

O lucrare sociologică clasică bazată în mare parte pe tehnica analizei documentare este *The Polish Peasant in Europe and America* (1923), în care autorii W.I. Thomas și F. Znaniecki au utilizat corespondența purtată între emigranții polonezi din America și rudele rămase în Polonia.